

Branje v nadaljevanjih: Odkrivajmo čarobni svet knjige

Jasmina Zalar, učiteljica razrednega pouka, OŠ Tržič

Vse bolj opažam, da branje številnim učencem ni v veselje in da berejo zelo malo. Le malo otrok se navduši za branje iz svoje notranje potrebe, zato moramo za ostale otroke poskrbeti učitelji in starši. Sama sem se tega lotila na način, ki bi bil učencem čim bolj prijazen in zanimiv, na način, ki bi v njih vzbudil vsaj delček zanimanja za to, da bi sami večkrat posegli po knjigah, jih brali zato, ker si sami to želijo in ne zaradi tega, ker jih morajo, ker jim tako govorimo učitelji in starši. Zato vsako leto izberem vsaj tri knjige, ki jih beremo po metodi dolgega branja, in lahko rečem, da je to čas, ko imajo tudi učenci pozitiven odnos do branja.

Kaj je branje? V. Rot Gabrovec (2013) pravi, da je branje nenavadna aktivnost, ki je po eni strani samotna, individualna, mirna, po drugi pa je to živahno in komunikativno delo z besedilom. In zakaj je branje pomembno? Mogoče zato, da lahko beremo podnapise v filmu, da lahko sledimo receptu in spečemo slastno pecivo, da v restavraciji lahko naročimo slastno jed, da znamo prebrati sporočilo na telefonu. Še pomembneje pa je, da z branjem pridobivamo znanje. Večina učnega procesa se vrti okoli branja, ki hkrati predstavlja najpomembnejše sredstvo pri učenju. Je glavna sestavina pismenosti.

Zaskrbljujoči so rezultati mednarodne raziskave bralne pismenosti med četrtošolci, kjer je bilo ugotovljeno, da je le-ta v Sloveniji upadla. Živimo namreč v obdobju, ko se resno lahko vprašamo, ali bodo otroci sploh še brali knjige ali pa bodo te zamenjale elektronske naprave. Kot učitelji nimamo kaj dosti moči, da bi lahko vplivali na to, koliko bodo učenci sami posegali po knjigah in koliko jim bodo pravljice in zgodbe ob večerih brali starši. Imamo pa dolžnost, da jim v čim večji meri predstavljamo knjige in jih s svojim zgledom navdušimo nad branjem. Če učenci v šoli ne bodo dobili občutka, da je branje lahko zanimivo in prijetno, ne bodo po pouku nikoli posegli po knjigi za razvedrilo. Če jih bo samo peščica z veseljem vzela v roke knjigo in brala, je to za učitelja že velik uspeh. Zavedati se je treba, da z branjem razvijamo svoj jezik in govor. Ob branju se umirimo, razvijamo svoje možganske zmožnosti na vseh področjih in se učimo.

Če je še nekaj let nazaj veljalo, da pri pouku slovenščine spoznamo čim več avtorjev in njihovih del, danes temu ni več tako. Velja rek »manj je več«, s tem pa izbrano književno delo obravnavamo bolj poglobljeno in prisluhnemo odzivom učencev in jim omogočimo poustvarjanje. Seveda to od učitelja zahteva strpnost in veliko več priprave ter samodiscipline. Učiteljeva glavna naloga je, da spodbudi učenčevo domišljisko aktivnost in je zgled mlademu bralcu. To lahko

doseže z metodo dolgega branja, kjer učitelj učencem bere v nadaljevanjih npr. fantastično pripoved, ki jo otroci lahko doživljajo. Saksida (2011) opozarja, da mora mentor branja uporabljati raznovrstna besedila. Pomembno načelo, ki se ga mora držati, je, da izbira kakovostna besedila tako jezikovno, likovno kot tudi po sporočilu. Izbira naj ljudska in avtorska ter sodobna in klasična besedila. Seveda pa je treba upoštevati tudi individualne razlike med učenci in bralnorazvojno stopnjo učencev.

Po metodi dolgega branja naj bi učenci doživeli najmanj dve besedili vsako leto (eno fantastično in eno realistično). Metoda dolgega branja je branje ali pripovedovanje daljših književnih besedil. Pri tem je pomembno, da so presledki med branjem enakomerni, saj tako učenci vedo, kdaj bodo slišali nadaljevanje zgodbe. Pred branjem se učenci udobno namestijo, nato jim učitelj prebere del besedila iz izbrane knjige. Po branju od učencev ne zahtevamo odziva in pogovora o prebranem. Tako bodo za poslušanje bolj motivirani, saj se jim bo to zdelo kot neke vrste zabava, nekaj izven šolskih okvirjev. Seveda pa bomo veseli spontanega odziva in pogovorov med učenci samimi. Z metodo branja v nadaljevanjih dosežemo pri učencih neko radovednost in pričakovanje ter spodbujamo poslušanje in sposobnost pomnjenja. Učence neobremenjujoče spodbujamo, da poslušajo daljša besedila. Ko vidijo, da morda v branju najdejo zanimiva besedila za sprostitvev in užitek, bodo tudi sami posegali po različnih knjigah. Če to začnejo kot otroci, bodo knjigo vzeli v roke tudi kot odrasli in prebrali veliko kakovostne literature, kar je cilj književnega pouka. Seveda pa ne smemo pozabiti na to, da izberemo besedilo, ki je učencem blizu.

V 4. razredu smo po metodi branja v nadaljevanjih brali fantastično pripoved z naslovom *Drežček in trije Marsovčki* pisatelja Vida Pečjaka, *Knjižničar-ko Mrcino* irskega pisatelja Eoina Colferja ter res zabavno zgodbo o neznosnih učiteljih, ki so prava

nočna mora otrok, z naslovom *Vsi ti brezupno obupni učitelji* britanskega komika in pisatelja Davida Walliamsa.

V nadaljevanju bom podrobneje predstavila aktivnosti ob branju knjige *Drejček in trije Marsovčki*. V njej nastopajo otroci, glavno sporočilo pa je mir, veselje in čudovito otroštvo vseh otrok. Glavni lik je deček Drejček. Ponoči k njemu priletijo Marsovčki, s katerimi postanejo dobri prijatelji. Skupaj odkrivajo razlike med življenjem na Zemlji ter življenjem na Marsu. Najpomembnejša razlika pa so vojne. Te so na Marsu namreč prepovedane.

Knjiga obsega sedem poglavij, za kar potrebujemo vsaj sedem enakomernih terminov branja ali več, če se odločimo, da daljša poglavja razdelimo na dve branji. Glavni cilj učitelja je preveriti sposobnost sledenja branju v nadaljevanjih pri učencih.

Pri sestavljanju nalog sem se opirala na učne cilje s področja književnosti.

Učenci:

- razvijajo zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja umetnostnih besedil,
- izrekajo svoje mnenje o umetnostnem besedilu,
- razumejo značaj in ravnanje književne osebe,
- obnovijo/povzamejo dogodke,
- z učiteljevo pomočjo določijo, kaj je sporočilo književnega besedila (prijateljstvo, družina ...),
- pišejo zgodbe – »Kaj bi bilo, če bi ...«,
- preoblikujejo krajše umetnostno besedilo v strip,
- dramatizirajo krajše prozno besedilo,
- pišejo realistične, fantastične in nesmiselne zgodbe,
- tvorijo nov domišljjski svet.

Pred začetkom spoznavanja novega besedila je zelo pomembna uvodna motivacija, saj bodo učenci raje poslušali besedilo in ga dovetneje doživljali. Če bi učitelj samo prišel v razred, odprl knjigo in začel brati, veliko učencev ne bi bilo pripravljenih in bi besede izzvenele mimo njihovih ušes.

Nekaj idej, ki jih lahko uporabimo kot motivacijo pri branju knjige *Drejček in trije Marsovčki*:

- Uganke: rešitve ugank so povezane z nebom oziroma vesoljem. Na primer: »Ni letalo, ni padalo, pa tudi ptica ni, pa leti. Leti na daljne planete. Leti na vsemirske izlete.« (RAKETA) »Mnogokraka z nočnega neba binglja, peterokraka giblje se po dnu morja.« (ZVEZDA) »Najbolj zlat je med zlatniki, in bolj vroč kot ognjeniki. Je vesoljni kralj obzorja, zemljo greje in vsa morja.« (SONCE)
- Učenci narišejo Marsovčke, kot si jih sami predstavljajo, in jim dodeljujejo imena. Ime mora biti sestavljeno samo iz treh črk, npr. Nal, Tit, Kaj ...

- Učenci na list narišejo Marsovčka, kot se ga spomnijo iz opisa iz knjige. Poskušajo upoštevati čim več lastnosti (glava večja od lubenice, namesto nosu imajo dve luknji, iz glave rastejo tanke roke s tremi prsti ...). Lahko pa skupinsko narišejo Marsovčka, kjer vsak član doriše svoj del. Naloga je tako za učence še bolj zabavna in zanimiva, saj do zadnjega člana skupine ne vedo, kakšna bo končna podoba Marsovca.
- Gibalna naloga – učenci naj ustvarijo gibalno pustolovščino na Marsu. Predstavljajo naj si, da so Drejček in da raziskujejo površino Marsa. Sestaviti morajo vadbo, ki vključuje različne gibalne izzive, ki jih Drejček in Marsovčki srečajo med svojimi dogodivščinami. Na primer skakanje čez marsovsko razpoko, hoja v počasnem gibanju, kot da so na planetu z manjšo gravitacijo, prečkanje skalnih terenov z gibi, ki posnemajo premikanje po neravnem terenu. Svoje gibanje naj popestrijo z zvoki.
- Gibalno nalogo lahko povežemo s predmetom šport, kjer izvedemo štafetne igre, pri katerih morajo s pomočjo športnih rekvizitov sestaviti podobo Marsovčka.
- Vodena vizualizacija – Potovanje na Mars, Potovanje v Vesolje. Primer, povzet po Schmidtovi (2012): »Udobno se namesti. Zapri oči. Si na šolskem dvorišču. Igraš se s svojimi sošolci, ko te naenkrat zaslepi močna svetloba. Pomaneš si oči in zagledaš nekaj letečega, ki se ti približuje. Za hip obstaneš in strmiš z odprtimi očmi. Ne daleč stran se je ravnokar spustila nenavadna vesoljska ladja. Približaš se ji. Vrata se odprejo. Niso dovolj visoka za tvojo velikost, zato se skloniš in počasi ter previdno zlezeš v njeno notranjost. Udobno se namestiš na prazen sedež, vesoljska ladja se počasi dvigne od tal in odpotuje proti vesolju. Letenje je prijetno. Ziblje te sem in tja. Letiš med oblaki, nad Zemljo, v neskončno vesolje. Vidiš zvezde, komete. Pogled! Luna. Kako je čudovita! Želiš se je dotakniti. Vesoljska ladja kroži okoli nje. Za trenutek se ti zazdi, da te luna boža in se ti nasmeje. Toda letite naprej in

te odnese na majhno zvezdo. Tam lahko izstopiš in hodiš. Občutek hoje je mehak, toplo je. Kot bi hodil po peni. Tvoj korak je lahek kot peresce, občutek imaš, da lebdiš. Vesoljska ladja te počasi odpelje nazaj proti Zemlji. Vse manj je zvezd. Luna je vse manjša. Vidiš naš planet, moder planet. Vidiš oblake, vidiš morje in kopno. Vidiš hiše, šolo. Vesoljska ladja na rahlo pristane. Odpreš vrata in zopet si na šolskem igrišču, kjer se igraš s svojimi sošolci.»

- Učenci nizajo asociacije ob besedi »vesolje« (neskončno, planeti, raketa, komet, zvezde, Luna, Sonce, satelit, breztežnost, skafander, astronaut, teleskop ...).

Sledi branje besedila. Paziti je treba, da je branje čim bolj doživeto, prijetno in zanimivo. Po branju naj sledi kratek premor, da učenci lahko uredijo svoje vtise in odzive. Nato sledi analiza besedila in nove naloge.

Primeri dejavnosti po branju:

- Spoznavanje knjige (naslov, avtor, ilustrator, založba, leto izdaje).
- Ugotavljanje dogajalnega prostora in časa, kdo so glavne in stranske književne osebe.
- Odgovori na vprašanja, ki se navezujejo na vsebino prebranega odlomka. Na primer: Kaj je prvo noč zbudilo Drejčka? Kaj je slišal? Kaj mu očita mati naslednje jutro? Drejček se brani, da ni pojedel marmelade. Kako se na to odzove mati? Kako se ob tem počuti Drejček? Zakaj ima solzne oči? Kaj si o vsem skupaj misli oče?
- Ilustracija najljubšega dogodka.
- Zapis zgodbe ob slikah v povezavi z odlomkom. Pri tem učenec upošteva zgradbo besedila (uvod, jedro, zaključek).
- Učenec del odlomka spremeni v strip.
- Učenci sami sestavijo naloge, s katerimi bi preverili razumevanje prebranega besedila. Nalo-

ge si med seboj zamenjajo in jih rešijo. Tako se na neki način preizkusijo v vlogi učitelja.

- Učenec nadaljuje poved. Na primer: Na Zemlji mi je najbolj všeč ... Z Marsovčki bi se najraje igral ... Naučil bi jih ... Odpeljal bi jih ... Če bi lahko poletel na Mars, bi ...
- S pomočjo klobčiča volne obnovimo poglavje. Učenec, ki začne, drži svoj konec volne ter poda klobčič naprej. Če se komu zatakne, mu pomagamo z vprašanji. Ko pridemo do konca, vidimo, kakšno mrežo je spletla volna. Mreža hkrati ponazarja sledenje dogodkov. Če bi en del manjkal, bi se mreža podrla.

- Učence razdelimo v skupine in jim damo del besedila (ključne prizore), na podlagi katerih pripravijo kratko dramatizacijo. S tem bodo učenci razvijali svoje interpretacijske in uprizoritvene spretnosti.
- Narišejo svojega Marsovčka. Pri tem naj upoštevajo naslednje usmeritve: Kakšen je? Kaj so njegove posebnosti? Kaj potrebuje za življenje in dobro počutje? Kako mu bo ime?
- Napišejo zgodbo z naslovom *Marsovček pri meni doma*. Če želimo, da učenci zgodbo napišejo z vsemi prvinami, je smiselno, da jih z vprašanji vodimo čez samo zgodbo (Kako je Marsovček prišel k tebi, kje sta se srečala? Kaj vse se mu je zdelo čudno, česa ni razumel, česa se je bal, čemu se je čudil, kako se je počutil ... Kako so ga sprejeli starši, prijatelji? Kako se je zgodba končala, kam je odšel, kako se je poslovil, si mu dal kaj za spomin ali on tebi?).
- Učenci nadaljujejo s pisanjem. Napišejo svoje razmišljanje z naslovom »Kaj bi bilo, če bi poletel na Luno« (Kaj bi imel oblečeno? S katerim prevoznim sredstvom bi potoval? Kdo bi šel s teboj? Kaj bi na poti videl in koga bi srečal? Kakšen bi bil pristanek na Luni? Kaj bi tam videl? Kaj je tam drugače kot na Zemlji? ...).
- Napišejo lahko drugačen konec zgodbe.
- Skupaj z učenci poiščemo informacije o planetu Marsu, njegovi geografiji, morebitnem bivanju na njem, o prihodnjih misijah na Mars. To bo pri učencih razširilo njihovo razumevanje in radovednost o vesolju.
- Učencem je kar precej ljuba igra z naslovom Vrzi zgodbo. Pri tej igri učenec trikrat vrže igral-

no kocko. Prvič izbere osebo (radovedni Drejček, nerodni Marsovček, zaskrbljena mama ...), drugič dogajalni prostor (v šoli, na čudežnem planetu, v skrivnostnem gozdu ...) in tretjič problem zgodbe (padel je v globoko jamo, srečal je Nezemljana, doživel in preživel je strašen potres ...). Vse to uporabi v svoji zgodbi in jo zapiše.

- Dotaknemo se tudi pereče teme, kot je nasilje. Pogovorimo se o vrstah nasilja (psihično in fizično), katere oblike nasilja se najpogosteje dogajajo v šoli, katere oblike pa zasledimo v knjigi; nasilje v družini (oče nasilen do sina in svoje žene), nasilje v družbi (vojne). Temo lahko nadgradimo z igro vlog, kjer dodelimo žrtev, nasilneža in poiščemo neke skupne rešitve, ki bi bile v pomoč žrtvi. Organiziramo lahko skupinske razprave o nasilju, ki se pojavi v knjigi. Učence spodbudimo, da izrazijo svoje misli, občutke in mnenja glede nasilja, ki ga je doživel Mihec v knjigi. Izdelamo lahko plakat o preprečevanju nasilja. Vključimo lahko slogane, nasvete za reševanje konfliktov in spodbujanje empatije. V nadaljevanju lahko učenci ustvarijo letake ali plakate, s katerimi oza-veščajo o negativnih posledicah nasilja in spodbujajo k mirnemu reševanju konfliktov.

Vključevanje metode branja v nadaljevanjih se je izkazalo za pozitivno z vidika zanimanja za branje in poglobljenega razumevanja književnosti. Ta namreč zagotavlja celosten pristop k branju in izkušnji knjige, ki širi obzorja učencev in jih spodbuja k samostojnemu razmišljanju ter odzivanju na književnost. Hkrati pa ustvarja učinkovito učno okolje, v katerem se bralna izkušnja spreminja v izjemno poučno in osebno doživetje. Dejavnosti pred branjem pri učencih spodbujajo domišljijo in ustvarjajo povezave med predznanjem učencev ter vsebino knjige, hkrati pa se gradi temeljna podlaga za učenčovo vključenost in zanimanje med samim branjem. Dejavnosti po branju se osredotočajo na razširjanje razumevanja knjige in spodbujanje kreativnosti učencev. Prav tako pri učencih razvijamo komunikacijske veščine, kritično mišljenje, empatijo in ustvarjalnost. S pravilnim izvajanjem teh dejavnosti lahko učitelji dosežemo, da branje postane navdušujoča pustolovščina, ki razvija radovednost, ustvarjalnost in vpogled v svet literature.

Literatura:

Ozbič, M., Kogovšek, D., Novšak Brce, J., Zver, P., Vališer, A., Repe, K. ... Rot Gabrovec, V. (2013): *Tudi mi beremo: različni bralci z različnimi potrebami*. V N. Bucik, V. Rot Gabrovec in S. Zwitter (ur.). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
 Saksida, I. (2011): Ustvarjalna obravnava književnih in drugih besedil v vrtcu in šoli. V p. Strani (ur.), *Šola na obronkih slovenščine: metodološki in didaktični vidiki poučevanja slovenščine kot drugega ali tujega jezika v Furlaniji Julijski krajini*, str. 37–49. Trst: Državna agencija za razvoj šolske avtonomije, Območna enota za Furlanijo Julijsko krajino.
 Schmidt, G. (2012): *Vodena vizualizacija*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. Oddelek za predšolsko vzgojo. Dostopno na: <https://www2.arnes.si/~gschmi/studenti/vodena%20vizualizacija%202012.pdf>, 25. 3. 2024